

Nr 94.

Godkänd av första kammaren den 25 april 1917.

Godkänd av andra kammaren den 25 april 1917.

*Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner
om anslag till befrämjande av inhemsk linodling m. m.*

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 22.)

Till Konungen.

Riksdagen har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta motioner med yrkanden i den ena, att riksdagen måtte anslå ett belopp av 40,000 kronor, varav 20,000 kronor må användas redan i år, att, i enlighet med av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter, användas till stödjande och befrämjande av inhemsk linodling, samt i den andra, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående anläggande under i motionen givna förutsättningar av en linberedningsanstalt å lämplig plats i Norrland såsom försöksanstalt därstädes ävensom kostnaderna härför samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Till stöd för förstnämnda hemställan har anförts:

»En fråga som under detta världskrigs fortgång blivit för vårt land
Bihang till riksdagens protokoll 1917. 14 saml. 28 häft. (Nr 94—95.) 1

synnerligen viktig är frågan om möjligheten att genom inhemsk linodling söka delvis fylla textilindustriens behov av råmaterial, så att man ej som nu skulle bli helt och hållet beroende av utlandet, ett förhållande som visat sig vara ytterst vanskligt.

Frågan om linodlingens upphjälpande har flera gånger väckts på tal senast för ett 10-tal år sedan, men tiden tycktes då ej vara mogen. Trots livligt intresse från hemslöjdsföreningar, som ivrat för linneslöjdens upplivande, har det enda praktiska resultatet hittills varit, att en handbok i linodling utgivits, att *ett* hushållningssällskap upplivat lärftspremieringen och att hemslöjdsföreningarnas riksförbund genom skrivelser till hushållningssällskapen förordat en del åtgärder till linodlingens upphjälpande. Sedan emellertid textilindustrien nu råkat i trångmål av brist på råmaterial har även denna industri börjat ivrigt intressera sig för linodlingens upphjälpande. Detta intresse tog sig förliden riksdag uttryck i en interpellation, som i andra kammaren den 31 mars framställdes till jordbruksministern, vari påpekades, att Sverige av gammalt varit ett linodlande land och att vissa trakter av kännare betecknats såsom idealtrakter för frambringande av fin och mjuk lintåga. Interpellationen avslutades med frågan: »har herr statsrådet för avsikt att genom lämpliga åtgärder redan innevarande sommar söka främja en sådan ökning av den inhemska linodlingen, att densamma skulle kunna i avsevärd grad tillgodose landets behov av denna råvara?»

Härpå avgav herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet följande svar:

Ehuru han livligt intresserade sig för och följt denna fråga, hade han dock ej »på grund av den utredning, som nu med anledning av interpellationen blivit av sakkunniga verkställd, funnit tillräckliga skäl föreligga att kunna hos Kungl. Maj:t förorda, att från statens sida särskilda åtgärder vidtagas i det av interpellanten antydda syftet».

En ledamot av kammaren, representant för Hälsingland, uttalade sig synnerligen förhoppningsfullt om linodlingens framgång i Norrland, blott arbetskostnaderna vid linberedningen kunde nedbringas till rimliga proportioner.

Sedermera hava representanter för textilindustrien utsänt särskilt sakkunnig person, att i Tyskland och Österrike personligen göra sig förtrogen med de framsteg, som sedan samma persons tidigare besök där, som bysantinsk stipendiat blivit gjorda.

Denna resa har lämnat det synnerligen viktiga resultat, att textilindustriens i Sverige målsmän erhållit tillåtelse, att tillämpa de patenträttigheter, enligt doktor Schneiders röt- och beredningssystem, på grund

av vilka i Tyskland sedan krigets början ett 50-tal sådana anstalter färdigbyggts eller äro under byggnad med ett statsbidrag av cirka 5 miljoner mark. Genom dessa anstalter, som var och en för uppförande och drift kräver en kostnad av cirka 300,000 kronor, anser man i Tyskland, att den därstädes sedan lång tid så svävande linodlingsfrågan *blivit löst*. I Böhmens och Mährens bergstrakter, som mest erinra om Norrland, har man åter löst frågan genom upprättande av icke mindre än 18 stycken linberedningsanstalter enligt Müllers system, rikt subventionerade av staten och alla drivna enligt andelsprincipen. Önskvärt vore, att svenska staten framdeles genom direkt understöd och lån främjade tillkomsten av dylika smärre linberedningsanstalter på olika orter inom riket.

Värdet av de linodlingsprodukter som årligen i vårt land förbrukas — i form av lintåga, linfrö, linfrökakor, lingarn och linnevävnader — är ingalunda så obetydligt som man på grund av linodlingens ringa omfattning för närvarande skulle vara benägen att förmoda.

Importen av dessa olika produkter — utom de två sista — representerade under det sista normala året 1913 följande värden:

| | Mängd i kg. | Värde i kr. |
|--------------------------------|-------------|-------------------|
| Ohäcklat och häcklat lin | 2,654,782 | 1,733,768 |
| Linfrö | 28,876,081 | 8,662,824 |
| Linfrökakor | 946,651 | 1,400,826 |
| | | <hr/> |
| | | Summa 11,797,418. |

Dessa produkter representerade sålunda ett värde icke långt ifrån 12 miljoner kronor. Skulle linnevävnader och linnetråd tilläggas, för vilka endast ofullständig statistik finnes, överstiger importvärdet åtskilligt den anförda summan.

Härvid är då att märka, att ännu på 1860-talet linodlingen var så betydande, att den icke endast täckte behovet av linneprodukter utan räckte till export.

År 1866 producerades i riket 5,463,000 kilogram ohäcklat lin,
 åren 1866—70 » i medeltal per år 4,355,000 kg. ohäcklat lin,
 » » » 5,230,000 » linfrö,

men sedan dess har linodlingen gått alltmer tillbaka.

Åren 1866—90 producerades i riket i medeltal 2,288,000 kg. ohäcklat lin,
 » » » » » » 2,584,000 » linfrö,
 » 1906—10 » » » » » 686,000 » ohäcklat lin,
 » » » » » » 526,000 » linfrö,

| | | |
|------------------------------------|---------|-----------------|
| År 1914 producerades i riket | 182,300 | » ohäcklat lin, |
| » » » » » | 68,700 | » linfrö. |

Den till linodling använda arealen har även minskats i proportion härtill:

| | | |
|------------------------------|--------|---------|
| 1865 användes till linodling | 27,097 | hektar, |
| 1885 » » » | 12,132 | » , |
| 1905 » » » | 3,751 | » , |
| 1913 » » » | 2,525 | » . |

Det nu i Sverige producerade linet går ej till storindustrien utan användes mestadels att fylla lantbefolkningens eget behov av lin.

Såsom av det redan anförda framgår är dock frågan om linodlingens upphjälpande en mycket invecklad och svår fråga, varför många som arbetat på dess lösande misslyckats.

Å andra sidan får man ej förglömma, att den på vissa orter ända in i våra dagar kunnat försvara sin plats till och med sida vid sida med sockerbetsodlingen såsom i Belgien. Å andra orter, där densamma en tid gått mycket tillbaka t. ex. i Böhmen och Mähren, har den åter gått framåt på det sista årtiondet genom bildande av linodlingsföreningar som upprättat icke mindre än 18 andelsberedningsanstalter. I Ryssland har linodlingen särskilt gått framåt, skyddad av tullar. I Tyskland har som nämnts sedan krigets början linodlingen kraftigt främjats.

Vi fästa uppmärksamheten på, att linodlingsfrågan är för vårt land, ur alla synpunkter av stor nationalekonomisk betydelse. Vi kunna genom återupplivande av förutvarande inhemska produktion av lin väsentligt tillgodose den nuvarande förbrukningen och göra oss oberoende av utlandet.

Orsaken till den tillbakagång, som hos oss ägt rum torde vara att söka däruti, att linodlingen, men framför allt linberedningen, arbetat med föråldrade metoder och att man icke gjort några allvarliga bemödanden att förbättra dessa. Visserligen hava av olika hushållningssällskap vidtagits diverse åtgärder, när linodlingen började att gå alltmera tillbaka, men dessa hava i regel endast vidrört olika detaljer och lämnat de stora grundfrågorna obeaktade och lika olösta som förut. Linodlingen och linberedningen består av flera viktiga moment, som vart och ett måste praktiskt lösas, för att slutresultatet i och för sig skall bliva tillfredsställande. Sådana moment äro utsädesfrågan, gödslingsfrågan, linstjälkens torkning, rötning, torkning ånyo och beredning, såsom bråkning och skäkning. Brister något i något enda av dessa olika hänseenden, kan

hela linodlingen misslyckas. Utsädesfrågan har sina svårigheter men kan sannolikt om den rätt ordnas lösas på ett tillfredsställande sätt. Det är en gammal linodlareerfarenhet, både från Sverige, Belgien och Holland, att man ej längre än två à tre år bör taga linskördar efter samma utsäde, enär linet urartar, så att det blir mycket grenigt, varigenom tågan blir kortare och sämre. Man måste då skaffa linfrö från annat håll. Om denna olägenhet kan avhjälpas genom att frö ifrån södra Sverige sändes norrut och vice versa, — vilket är möjligt, — därom veta vi intet, då inga systematiska försök i den vägen äro gjorda. En gammal erfarenhet från såväl Sverige som Belgien och Holland säger, att det bästa linfröt erhålles ifrån Ryssland; därifrån söka ock linodlarne än i dag att erhålla sitt utsäde. I Sverige har det så kallade »Riga-Pyk», som såldes i tunnor försedda med staden Rigas vapen (två nycklar i kors) och som stod under borgerskapets kontroll, haft mycket anseende av gammalt och varit mycket efterfrågat. Man har dock nu ingen garanti för att det frö, som säljes i Riga, är från Lifland. Anledning finnes förmoda, att det ofta förskriver sig från mellersta och södra Ryssland, vars linfrö ej alls passar för västra och norra Europa. Som exempel härpå kan anföras, att för några år sedan ville man tillskriva den dåliga linskörd, som både Belgien och Holland erhöllo — trots förhållandena i linodlingen i övrigt voro gynnsamma — dåligt linfrö från södra Ryssland, som uppgivits härstamma från Lifland.

Då nu en stor del av Sverige är beläget på samma polhöjd som Lifland och båda gränsa till Östersjön, tyckes det, som det borde finnas lika goda förutsättningar för linfröodling här som i Lifland. Inga försök att utreda den frågan äro hittills gjorda. Skulle sådana försök lyckas, bleve vi oberoende av Ryssland för linfröimport och skulle möjligen kunna exportera utsädeslinfrö till andra länder. Man kunde hoppas, att Svalöv, som löst så många andra utsädesfrågor, även skulle kunna lösa denna fråga genom sina anstalter i Skåne och i Norrland i samarbete med linberedningsanstalten.

Uppgifter av gammalt om linets längd i Sverige hava angivit densamma såsom växlande mellan 50—75 centimeter; i Belgien når det ofta en längd av 125 centimeter. När skörden av lintåga står i direkt proportion till stjälkens längd, och långt lin värderas mest, förstå vi, vad betydelse det innebär, att linet är väl utvecklat. Detta sker genom gödsling, dock ej direkt med kreatursgödsel, ty denna ger skört och ojämnt lin, utan genom användning av konstgödsel. Nu har man visserligen de stora grundlinjerna för dess användning åt linet klara, men mycket återstår att utreda rörande tillämpligheten i Sverige. Några hushållnings-

sällskap hava de senare åren låtit anordna lingödslingsförsök, men dessa gödslingsförsök ha ej kunnat komma till sin fulla rätt, enär det ej finnes någon försöksinstitution, dit produkterna kunna sändas för att kunna bedömas med full sakkunskap ur linteknisk synpunkt. Även om försöken utfördes av centralanstalten bleve resultaten ej säkrare, ty där finnes ej något lintekniskt biträde.

Dessa och andra frågor inom linodlingen och linberedningen kräva, för att kunna lösas, att resultaten bedömas av en verklig linteknisk bildad person, som dessutom kan kalla till hjälp inom industrien utbildade och framstående fackmän. Önskvärt är därför, att vid t. ex. den tekniska skolan i Borås inrättas en försöksavdelning för att utbilda och bedöma linkulturella och lintekniska frågor. Den ligger ju särdeles väl till för ett sådant ändamål just i ett textilindustricentrum och i en trakt, som av ålder varit bekant för sin linodling. Där kan man sålunda vänta, att all den sakkunskap skall stå till buds, som kan vara nödvändig för att bedöma och utreda varjehanda förhållanden, som beröra olika sidor av linodlingen och linberedningen och som kunna tjäna till att befrämja densamma.

Då både statistiska och andra undersökningar visat, att man i Sverige vid rätt skött odling och behandling av linet kan beräkna lika rika skördar och lika gott lin som i andra länder, tala alla skäl för, att vi böra söka uppmuntra linodlingen på alla sätt. Bland de åtgärder, som i främsta rummet borde ifrågakomma och vilka i det ena eller andra hänseendet äro värda statsunderstöd, må framhållas följande:

Premiering av linodling;

upprättande av en linteknisk försöksavdelning vid tekniska skolan i Borås;

anställande av försök vid Svalövs Skåne- och Norrlandsavdelning rörande möjligheten att i Sverige frambringa linutsäde, eventuellt till export;

anställande av gödslingsförsök, anordnade genom centralanstalten, liksom utsädesförsöken i närmaste samarbete med lintekniska försöksavdelningen i Borås.»

Såsom skäl för sistberörda yrkande har anförts:

»Liksom Norrland och Dalarna i så många andra avseenden avvika från det övriga Sverige, så är ock förhållandet beträffande detta landskap med avseende på linodlingen. Linstjälken torkas där ej på fältet, innan den rötes, alldenstund klimatet är så fuktigt och skörden sker sent, utan den rötes grön. Rötningen sker här i särskilda tjärnar, sjöar eller åar, då den däremot i det övriga Sverige sker genom att linet ut-

brede på gräset till rötning (ängsrötning). Linet blir därigenom i Norrland mycket jämnare och bättre rött än i det övriga Sverige.

Detta har också gjort, att linet och lärftet från Norrland sedan gammalt haft anseende att vara av bättre beskaffenhet än från andra delar av landet, varför även kyrkan och konungarna i forna tider tagit lärft som skattepersedel från Norrland men ej från några andra delar av Sverige.

Redan i slutet av 1100-talet ålade ärkebiskopen »hälsingarna» d. v. s. norrländingarna att, var gång han hos dem höll visitation, erlægga 100 alnar lärft som tionde. Enligt kung Birgers stadgar av 1297 fingo likaledes hälsingarna i vissa fall erlægga kronotionde i form av lärft. De lärfter, som då tillverkades i Norrland, voro sannolikt ganska grova om ock finare i Norrland än annorstädes på grund av det vattenrötta linets goda beskaffenhet. I Ångermanland var det särskilt i norra Ångermanland och i socknarna Nätra, Sidensjö, Själevad och Anundsjö som linodlingen redan år 1747 var ganska utbredd. Boding skattar då för tiden linfröutsädet i dessa socknar till cirka 250 tunnor eller i runt tal 25,000 kg.

Redan då beräknades från dessa socknar kunna säljas icke mindre än 72,500 kg. lin, varjämte förbrukningen uppskattades till 34,000 kg. Vid 1756 års riksdag prisades särskilt de fina lärfter, som tillverkades i Nätra socken, varför riksens ständer beslöto att tilldela »äreskänker» till trenne skickliga spinnerskor och väverskor i form av trenne stora silverkannor med lämplig inskrift. Dessa kannor ha sedan gått i arv inom släkterna till senaste tid och stimulerat intresset för linodlingen. Vid samma tid upprättade en prostinna Norberg i Nätra en spinnskola, i vilken skickliga spinnerskor utbildades, vilka sedan på grund av sin skicklighet voro eftersökta i andra provinser i Sverige.

Premiering av »premielärft» med statsunderstöd infördes i Ångermanland 1762 och fortsatte långt in på 1800-talet, då den övertogs av hushållningssällskapet. Vid premiering representerade 10:de klass allra finaste och klass I grövsta premielärft. Uppvisningen av sådant lärft steg till 1840, men sjönk därefter allt mer och mer för att utmynna i en ren obetydlighet.

| | | | | | | | |
|---------|------------|---------|-------|-------|---|-------|------|
| År 1830 | uppvisades | 122,985 | alnar | lärft | i | klass | 1—9 |
| » 1840 | » | 186,560 | » | » | » | » | 1—10 |
| » 1849 | » | 105,075 | » | » | » | » | 1—6 |
| » 1860 | » | 27,738 | » | » | » | » | 1—4 |
| » 1870 | » | 14,013 | » | » | » | » | 1—4 |
| » 1880 | » | 7,155 | » | » | » | » | 1—4 |
| » 1889 | » | 711 | » | » | » | » | 1—3 |
| » 1901 | » | 593 | » | » | » | » | 1—2. |

Dock förekommer ännu linodling i dessa socknar och även annorstädes i Ångermanland, där ännu nästan varje by har sin »linsönkeplats» där linet rötes. På grund av arbete för dess återupplivande synes intresset härför sedan början av 1900-talet ånyo hava uppbloomstrat. Det lin, som ännu 1905 producerades, lär enligt utländska fackmäns utsago ha varit ypperligt.

För övrigt gälla även här liksom för övriga delar av Norrland samma skäl för strävandena att återupphjälpa linodlingen, som anförts i en annan av undertecknad Lindman m. fl. framlagd motion om allmänna åtgärder för linodlingens upphjälpande i mellersta och södra Sverige. I Norrland kan man dock svårigen tänka på att uppföra någon anstalt enligt doktor Schneiders system, då densamma dels skulle bliva för kostsam, (c:a 250—300 tusen kronor), dels ej är möjligt att kunna anskaffa lufttorkad linstjälk, och då man dels knappast kan tänka sig någon trakt i Norrland, där man skulle kunna odla tillräckligt med lin att mata densamma. Härtill kommer att då den norrländska rötningsmetoden (vattenrötning i grönt tillstånd) är vida bättre än den syd- och mellansvenska (ängsrötning) och då folket ännu kan röta sitt lin, finnes ingen anledning att avskaffa densamma utan istället bör den utvecklas, så mycket mer, som man på grund av den framskridna årstid i Norrland, då linet skördas, ej kan tänka på att torka linstjälken, vilket är ett huvudvillkor för doktor Schneiders system.

Här är det därför sannolikt att österrikaren Müllers system äger företräde med sitt torktorn och sitt beredningssätt. En sådan anstalt kostar dessutom endast en sjättedel av den förra eller c:a 50,000 kronor av minsta typ och kräver för att enbart för linberedning kunna ekonomiskt drivas cirka 50 hektar odlat lin.

I Norrland skulle densamma dessutom få andra viktiga uppgifter att utföra nämligen dels att fort kunna torka linknopp, dels att kunna torka klöverfröhylsor och annat frö och även säd. En av de största svårigheterna vid linodlingen i Norrland är att få den gröna linknoppen med däri inneslutna linfrö torkad. Vid den fuktiga och kalla väderlek, som råder vid linskörden, är detta mycket svårt och besvärligt, så att densamma ej möglar och fördärvas. I Müllers torktorn skulle det gå förträffligt. Detsamma gäller även om klöverfröhylsorna för nötningen. Genom den fröodlareförening med andelsfrörenseri, som tidigast av alla i Norrland upprättats i Nätra och Sidensjö m. fl. socknar, har fröodlingen tagit stor fart, men en stor svårighet är att under höstar med ogynnsamt bärgningsväder få klöverhylsor och frö torrt. Även spannmålen

skulle stundom behöva torka och allt detta skulle gå lätt och praktiskt på dessa anstalter.

I Österrike, d. v. s. Böhmens och Mährens bergstrakter, som i mångt och mycket erinra om Norrland, har man enligt ingenjör H. Hennigs uppgifter av år 1916 icke mindre än 18 linberedningsanstalter av olika storlek upprättade enligt Müllers system, till vilkas upprättande den österrikiska staten bidragit med stora belopp gående upp till 100,000-tals kronor. Alla drivas enligt andelsprincipen. Dessa hava gått bra i ekonomiskt hänseende för medlemmarna och gett ett berett lin, som på många utställningar vunnit pris, trots man i Böhmen och Mähren endast använder den ojämna ängsrötningsmetoden. I Norrland torde de bästa förutsättningarna för upprättande av en sådan första linberedningsanstalt, där man kunde vinna erfarenhet från andra håll, lämpligen böra upprättas i någon socken i Västernorrlands län, exempelvis vid Själevads station.

Att märka är att vid denna anstalt skulle beredas bråkat och skäktat (eller »dragat») lin, som direkt efter den lätta häcklingen kan användas i hemmen och även kunde komma hemslöjden samt med sitt överskott linindustrien till godo. Det vid de Schneiderska anstalterna beredda linet är endast rött och bråkat och lämnas så beskaffat till fabriker. Det kan sålunda ej komma hemslöjden direkt till godo.

Vi hava tänkt oss, att staten skulle anslå ett visst fixerat belopp till kostnaderna för anstaltens anläggande, förslagsvis hälften, att återstoden därefter skulle fyllas genom anslag från vederbörande hushållningssällskap eller andra intresserade inom orten samt att odlare av lin med eventuell anslutning till registrerad linodlingsförening skulle förbinda sig till linodling å arealer, som kunde beräknas tillräckliga för en lönande drift av anstalten. Vi anse det emellertid icke lämpligt att härom framlägga detaljerade förslag, utan anse, att en utredning i ärendet lämpligen borde genom Kungl. Maj:ts försorg verkställas.»

Vikten för vårt land att i möjligaste mån bliva oberoende av import från utlandet torde ligga i öppen dag. Angelägenheten av att söka ernå ett sådant oberoende har givetvis i följd av de genom det pågående kriget ökade importsvårigheterna blivit särskilt framträdande. Att härvid uppmärksamheten riktats jämväl på odlingen av lin, som ju för hemslöjden i åtminstone vissa delar av vårt land tidigare spelat en avsevärd roll, är helt naturligt. Riksdagen delar motionärernas uppfattning, att främjandet av en inhemsk linodling skulle kunna medföra stora fördelar för vår folkhushållning. Det synes riksdagen jämväl vara angeläget, att

råämnena på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodogöras inom landet. I anslutning härtill finner riksdagen de i motionerna framställda synpunkter väl värda beaktande. Riksdagen håller emellertid före, att innan några särskilda åtgärder till understödjande av förevarande syfte beslutas, de i motionerna framförda spörsmål böra bli va föremål för en allsidig utredning, varvid självfallet de av motionärerna angivna synpunkter komma att bli va tillbörligen uppmärksammade. Särskilt synes riksdagen härvid frågan om beredande av lämpligt utsäde för linodlingen böra undersökas.

Slutligen vill riksdagen betona angelägenheten av att vid de åtgärder, som kunna komma att vidtagas till linodlingens och linberedningens främjande, det tillses, att icke den i vissa delar av vårt land förefintliga hemslöjdens fortbestånd och möjlighet till framtida utveckling må äventyras.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående de åtgärder, som från det allmännas sida må kunna vidtagas för främjandet av odling och förädling av lin inom landet samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 25 april 1917.

Med undersåtlig vörndnad.
